

ANTIČNA GRČIJA

1. UVOD:

- prvi razvili zamisli o demokraciji, vladavini prava, o volitvah in demokratični organizaciji sodstva, na katerih temelji današnji moderni svet
- politika, demokracija, aristokracija, avtonomija
- nove literarne zvrsti in znanstvene vede
- gledališče; drama, tragedija in komedija
- filozofija (Platon, Sokrat, Aristotel)
- začetniki zgodovinarstva
- Hipokratova prisega; palica in okoli nje zvita kača (simbol zdravstva – Asklepij)
- HELENI – Grki imenovali sami sebe; HELADA – dežela grkov
- Stari Grki: osrednja Grčija, Peloponez in otoki v Egejskem in Jonskem morju; nato naselili zahodno obalo Male Azije, obalo Jadranskega morja, Egejskega in Črnega morja, južno Italijo in Sicilijo
- kolonije: francoska, španska, afriška obala
- po nastanku države Aleksandra Velikega: Egipt, prednja Azija
- pokrajina gola ali pokrita s tanko plastjo slabo rodovitne prsti, naravnih bogastev malo

2. EGEJSKI SVET V BRONASTI DOBI (kretska in mikenska kultura)

- **KRETA** (kretska kultura)
  - 2200 pr. n. št.
  - močno vplivale kulture iz Egipta (pisava, papirus, arhitektura, umetnost, slikarstvo; kult bika) in Azije (kultno čaščenje dvojne sekire in božanstev iz maloazijskega prostora)
  - 3. tisočletje pr. n. št. → vzhod
  - obrt in trgovina
  - palače (po otoku, plemiške družine nadzorovale; politična in gospodarska središča)
  - KNOSOS (Minos)
  - ženske pomembno vlogo
  - kakovostni rokodelski izdelki in razvita trgovina; mojstri obdelave kovin (zlato)
  - nemški trgovec in arheolog Heinrich Schliemann → proučevanje Iliade in Odiseje, odkril Trojo in Mikene
  - angleški arheolog Arthur Evans → 1900 odkril palačo v Knososu
  - MESTA: okoli palače, tlakovane ulice, vodovod kanalizacija, brez obzidja
  - PISAVA:
    - LINEARNA A: 2. tis. pr. n. št., slikovna (piktografska), za popisovanje ljudi in izdelkov, ni še razvozlana
    - LINEARNA B: 1400 pr. n. št., zlogovna (silabična), zgodnja oblika grščine

➤ **MIKENE** (mikenska kultura)

- 2. tis. pr. n. št. začela priseljevati indoevropska plamena (Ahajci, Jonci, Eolci, Dorci)
- Ahajci, včasih tudi Danajci
- palače (MEGARON)
- kultura: upodobitve spopadov, lova, nasilja
- natančno popisovali premoženje in vodili gospodarsko dokumentacijo
- obrtniki, poljedelstvo in živinoreja
- pomorska trgovina (mikenska obrt – keramika ...), največji razcvet, ko so zavzeli Kreto
- uvažali rude (kositer)
- mogočne kupolaste grobnice (Atrejeva – družina Atridov)
- MESTA: na vzpetinah, zgornji del (ločen z notranjim obzidjem, kraljeva palača), spodnji del (navadni ljudje), kiklopsko obzidje (težke skale), vhod v mesto (krasila kipa dveh levov – Levja vrata)
- propadla ob veliki selitvi Dorcev v 12. stoletju pr. n. št.
- dosežek: uničenje Troje (Homer: Odiseja in Iliada)

➤ **TROJA**

- 3. tis. pr. n. št. kot utrjeno oporišče
- nadzorovala trgovsko pot med Azijo in Evropo, zato obogatela
- 2. tis. pr. n. št. vrh moči
- obdajalo obzidje, v mestu trdnjava z megaronom
- združena grška kraljestva pod vodstvom mikenskega kralja Agamemnoma napadla in zavzela, mesto si ni več opomoglo
- trojanski konj: vojna za Trojo se je začela, ker je trojanski princ Paris ugrabil Menelejevo ženo Heleno, najlepšo žensko na svetu. Ahajci so 9 let neuspešno oblegali Trojo, nato pa so si domislili zvijače. Izdelali so ogromnega lesenega konja in nekaj svojih mož skrili v votli trebuh. Potem so odpluli izpred Troje in za seboj pustili Sinona, ki se je pretvarjal, da je izdajalec. Trojance je prepričal, da so konja, kljub svarilom svečenika Laokoonta o nevarnem 'danajskem daru', odvedli v mesto. Ponoči so Grki prilezli iz konja in zavzeli mesto.

3. TEMNO OBDOBJE (OD 12. – 8. STOLETJA PR. N. ŠT.)

➤ DORSKA SELITEV

- pred 1200 pr. n. št. začela selitev ljudstev
- iz goratih predelov s. Grčije, zaradi pritiskov s severa, začeli premikati na jug
- več desetletij
- Eolci (sever), Jonci (srednji del), Dorci (jug)
- temno obdobje → zato, ker je v tem času upadla življenjska raven in ker o njem razen materialnih virov nimamo poročil

➤ DRUŽBA V TEMNEM OBDOBJU

- majhne kraljevine, v katerih so vladali lokalni kralji (basileus)
- njihova oblast bila šibka in negotova
- plemiške rodbine (moč in ugled z vojaškimi pohodi in gusarskimi napadi)
- plenjenje in ropanje (pridobivanje bogastva)
- plen (živina in kovinski predmeti: bron, železo, zlato)
- športna tekmovanja, tekmovanja pevcev, pesnikov in govornikov
- ugodnejši položaj: pevci, jasnovidci, obdelovalci kovin, zdravniki, plemiči
- svobodnjaki, brezpravni svobodnjaki (sužnji)
- teti (najnižji sloj, berači, se udinjali kmetom za plačilo)

➤ RODOVNE POVEZAVE

- družba delila na močne plemiške družine (gr. oikos)
- več po sorodstvenih vezeh povezanih plemiških družin v rod (gr. genos)

➤ HOMERSKA GRČIJA

- nova črkovna pisava, junaška epa Iliada (mikenski svet) in Odiseja (družba v temnem obdobju)

4. POLIS (mestne državice)

➤ SPLOŠNO

- po dorski selitvi (rast prebivalstva)
- ob vzpetinah
- mesto in kmečko zaledje

➤ POSEBNOSTI POLIS

- po površini majhne
- Sparta, Aten, Argosa, Korinta
- 5 000 – 10 000 prebivalcev, izjema Atene (200 000)
- grki – tudi kot versko skupnost, ki jo varuje mestno božanstvo
- vsaka je imela svoje zakone in politične institucije, koledar, verske praznike, samostojna
- AVTONOMIJA (zunanja in notranja samouprava), ELEVTERIJA (zunajepolitična neodvisnost), AVTARKIJA (gospodarska samozadostnost)

- < 100 polis
- prepričanje, da so male države boljše

➤ **POMEN POLIS**

- državljani imeli pravico odločanja o javnih zadevah
- pridobitev državljanstva (spoštovanje zakonov, čaščenje državnih bogov, izpolnjevanje vojaške obveznosti, davki)
- AGORA ali TRG: središče javnega življenja, zbirali in razpravljali o javnih zadevah, sodne in upravne zgradbe, sklepanje kupčij in prodaja, kmetje, obrtniki, trgovci

➤ **UPRAVLJANJE POLIS (načini vladanja)**

- **Kraljevina (monarhija - samovladje)**
  - kralji (pomen zmanjšal)
  - odstavili, prevzeli aristokrati
  - v manj razvitih predelih kraljevine ohranile do zatona
- **Aristokracija (vladati)**
  - upravljanje mest postajalo zapletenejše, zato kralj vključil pomočnike, visoko plemstvo - aristokrati
  - kralja odstranili
  - z razvojem trgovine ogrožali bogati meščani
- **Oligarhija**
  - oligarhi (imeli več bogastva in vpliva kot drugi)
  - po poreklu aristokrati
  - bogataši in bogate družine
- **Tiranija (tiran, človek, ki vlada brez ustave)**
  - pospeševali obrt in trgovino, življenjske razmere
  - redko trajala več kot dve generaciji
  - upor in odkrito nasprotovanje
  - tiranski položaj ogrožen, zato s silo ohranili in tiranija je dobivala negativen predznak
  - prehodno obdobje (plemstvo že v zatonu, meščanstvo prešibko)
- **Demokracija (demos - ljudstvo, kratein - vladati)**
  - demokratična družba - tista, ki je meščanom zagotavljala enake možnosti na vseh področjih
  - glasovanje državljanov v ljudskih skupščinah
  - Atene (demokratično urejena država)

5. VELIKA KOLONIZACIJA

➤ UVOD

- 8. – 6. stol pr. n. št. druga velika kolonizacija (obale Sredozemskega in Črnega morja – kolonije)
- vzroki kolonizacije: pomanjkanje rodovitne zemlje (prebivalstvo naraščalo), trgovina (nadzorovanje trgovskih poti), politične razmere
- vzroki izseljevanja: spori v polisih, tiranija, socialni problemi

➤ SMERI KOLONIZACIJE

- zahod: južna Italija (rodovitna zemlja, Kume) in Sicilija (trgovske postojanke, Sirakuze)
- obala Španije in Francije, vse do Britanskega otočja
- obala Črnega Morja – Milet (trgovska vloga)

➤ POSLEDICE

- grška kultura in način življenja razširila po Sredozemlju
- polis, kjer so se naselili
- domačine naučili graditi пристanišča, templje, vodovode ...
- orožje, pisava in religija, oljčna drevesa (Sredozemlje)
- vsi naseljenci enako veliko posest in pravice
- zaradi enakopravnosti v kolonijah so tudi v matičnih polisih zahtevali enakost

6. SPARTA

➤ UVOD

- v času dorske selitve, jug Peloponeza, pokrajina Lakonija
- združitev некоč samostojnih vasi na zahodnem bregu reke Evrotas v 10. st. pr. n. št.
- Dorci staroselcem odvzeli vse pravice in jih spremenili v brezpravne državne sužnje – helote
- razvita obrt in kultura
- primanjkovanje zemlje → zavzeli Mesenijo, prebivalce spremenili v helote → upor, šele čez nekaj let zatrli
- vladajoči Spartiati (1) : heloti (7), zato se bali upora in državo spremenili v strogo vojaško organizirano družbo
- legenda: zakone uvedel zakonodajec Likurg z ustavo (Velika retra), nasvet v delfskem preročišču

➤ POLITIČNA UREDITEV – VELIKA RETRA

- **Dva kralja**
  - odločala enakopravno
  - vojska, verski obredi, javne poti in reševanje pravne probleme
  - njuno oblast so omejevali eforji
- **Svet starešin – geruzija (starci)**
  - kralja in 28 članov (gerontov), nad 60 let, izvoljeni dosmrtno
  - pripravljala zakone za ljudski zbor – apela
- **Ljudski zbor – apela**
  - vsi moški Spartiati, nad 30 let
  - o predlogih niso smeli razpravljati
  - z vzklikanjem potrjevali ali zavračali zakonske predloge geruzije
  - razglasila vojno in določila kralja, ki je vodil vojsko
  - volili člane geruzije in eforje
- **Nadzorni svet – eforat**
  - nadzorovali politični sistem države
  - mandat 1 leto
  - državljani, nad 30 let, enkrat v življenju
  - vrhovni sodniki, preganjali nezaželene tujce, pravica do kaznovanja in nadzorovanja kraljev, napovedovali vojne, sklepali mir
  - najpomembnejša sila v državi

➤ PREBIVALSTVO

- **Spartiati**
  - polnopravni državljani, potomci dorskih naseljencev
  - živeli od zemlje, ki so jo obdelovali heloti
  - enako veliko posest in premoženje
  - malovreden denar v obliki železnih reznjev, ki so ga težko prenašali (da ne bi nastale razlike)
  - kljub ukrepom, nastale velike premoženjske razlike

- vojaška vzgoja (od 7 let), ker jim ni bilo potrebno delati
- 20 - 30 leta živeli v vojaškem taboru
- 30 let - polnopraven državljan s pravico glasovanja v apeli in skupinski obredi (povezovali Spartiate, občutek enotnosti in tovarištva)
- **Periojki (okoliški prebivalci)**
  - svobodni prebivalci okoliških krajev, preddorski staroselci, med njimi tudi nekaj Dorcev
  - brez političnih pravic
  - obrt in trgovina, poljedelstvo
  - vojska in davki kot Spartiati
- **Heloti**
  - najnižji razred
  - pripadali državi, dodelili državljanom za opravljanje del na zemlji in v hiši
  - v družinah, položaj prenašal na potomce
  - zaradi pomanjkanja vojakov vpoklicali v vojsko, za izkazan pogum redke osvobodili

➤ **FALANGA**

- nov način bojevanja
- osnova v vojski -- skupina težko oboroženih pešcev – hoplitov v tesno stisnjeni vrsti – falangi
- zmaga odvisna od št. izurjenih hoplitov v falangi
- prenos politične moči iz višjega na nižje družbene sloje
- uniforme in piskače, sami morali zagotoviti opremo in oskrbo

➤ **PELOPONEŠKA ZVEZA**

- najprej izrazita osvajalna politika
- opustila in začela utrjevati svoj položaj
- ustanovili Peloponeško zvezo s sedežem v Sparti
- članice bile samostojne, v vojnem času morale prispevati vojake, ki so se bojevali pod spartanskim poveljstvom
- Sparta zagotovila vojaško podporo članic v primeru vojne → najmočnejša vojaška sila v grškem svetu

7. ATENE

➤ UVOD

- največja polis
- ravna kvadratasta skala, ki se dviga iz atiške planote (Akropola – gornje mesto)
- varnost in bližina morja, naseljena že v mikenski dobi
- Jonci (staroselci)
- prebivalstvo: najprej razdeljeno na več skupnosti, nato se združili, ko so Antene postale glavno mesto pokrajine
- najprej vladal kralj, nato 9 arhontov (vojska, verski obredi, zakoni, sodni postopki) – aristokrati im. evpatridi (imenitnega rodu)
- številni problemi: pretirana zadolženost kmetov in nepravilna delitev premoženja (zemljiški posestniki – bogatejši, revnejše pr. – revnejše)
- zakoni niso bili zapisani, vplivne družine razsojale
- rob revolucije → družbene reforme

➤ DRAKON (prvi zbral in uredil zakone)

- zakoni: izredno strogi (drakovski), najmanjši prekršek – smrtna kazen, zločince sodilo mestno sodišče in ne vplivne družine
- pravo mestne skupnosti dobilo prednost pred pravom družine

➤ SOLON (prvi veliki grški državnik, prizadeval za humanejšo družbo, 4 družbeni razredi, novi družbeni in gospodarski temelji)

- ugled, ko je med vojno s Megaro za otok Salamino predlagal, kako naj ga zavzamejo → uspešna vojaška akcija → arhont
- agrarna in politična kriza (dolgovi, suženjstvo, izgnanstvo, šestinarji – šestino dohodna plačevali upnikom)
- odpustil dolgove, dobili nazaj svojo posest
- prepovedal zadolževanje za osebno svobodo, uvedel zemljiški maksimum

➤ TIMOKRACIJA (Salon)

- 4 razredi po premoženju, odpravi dedni monopol aristokratov nad oblastjo
- 1. razred: najbogatejši - petstomerniki (letni prihodek < 500 mernikov žita)
- 2. razred: konjeniki (300 m.)
- 3. razred: vprežniki (200 m.)
- 4. razred: teti (> 200 m.)
- 1. razred: volili najvišje uradnike, 9 arhontov (po 1- letnem mandatu premeščeni v areopag (evpatridi, premožni)
- 1., 2., 3., razred: nov svet (bule), 400 članov (svet 400-ih) – dnevni red za zasedanje ljudskega zbora (eklezije)
- teti (najmanj premožni): delo ljudskega zbora, sodišče heliaj
- gospodarski razvoj: jonski merski sistem in denar, tujim obrtnikom državljanstvo
- moderniziral atensko družbo: prepovedal prodajo sinov, rednejše izobraževanje, vsak lahko toži vsakogar

- razvoj trgovine in obrti
- po 10 letih, menil da je postavil dobre temelje in se umaknil iz Aten

➤ PEJZISTRAT

- po Salonovem odhodu, nastale 3 sprte stranke:
  - poljanci – stranka ljudi iz ravnine
  - obmorska stranka – stranka ljudi z obale
  - gorjanci – stranka ljudi z gora
- Pejzistrat zasedel Akropolo, uvedel tiranijo, za arhonte izvoljeni njegovi privrženci
- kmete podpiral z denarjem (znižal davke, ugodna posojila)
- nove zgradbe na Akropoli, vodovod, ceste
- kovanci z motivom sove in boginje Atene
- razvoj trgovine (atenska keramika), umetnost in zunanja politika
- nasledila sina Hippias in Hiparh
- močne atenske družine se s tem niso strinjale → atenski demokrati v tujini za pomoč zaprosili Sparto → vojaško napadla → zrušitev tiranije → vodilni politik Klejsten

➤ KLEJSTEN

- po padcu tiranije demokratične reforme nadaljeval
- teritorialna delitev Atike in Aten → odstranitev vpliv strank, ki so škodovala enotnosti države in povzročale nemire
- 10 delov, 10 novih upravnih enot ali FIL
- izničenje rodovne povezave (ovirale razvoj države), sodelovanje, odpravljena Solonova delitev po premoženju – vsi izenačeni
- svet 400-ih namesto sveta 500-ih
- fila: vsaka fila vodila desetino leta, člani imenovani PRISTANI (ko so vladali), eden od njih izvoljen za predsednika (mandat: 1 dan)
- OSTRAKIZEM (črepinjska sodba): preprečitev tiranije in zaščita ustave, demokraciji nevarnega meščana lahko izgnali iz mesta in pobrali premoženje, vsako leto glasovali – 6000 glasov na ljudskem zboru → zglasovani državljani za 10 let zapustil Atiko, na črepinjo napisali ime tistega, ki ga je treba izgnati

8. VSEHELENSKA IDEJA

➤ UVOD

- niso imeli skupnega knjižnega jezika, številna plamena, vendar oblikovali skupno nacionalno zavest in kulturo
- različna narečja istega jezika, ena vera, ista preročišča, Homer – skupna literarna dediščina

➤ OLIMPIJSKE IGRE

- Olimpija na Peloponezu v čast boga Zeusa, 4 leta
- najpomembnejši dogodek, ki je združeval grški svet
- premirje (pred in po)
- zmaga cenjena (venec svete oljke, privilegiji in nagrade – brezplačna hrana ...)
- tekmovalna prireditev, velik sejem, druženje, zabava, kulturna prireditev
- samo Grki, ne Grkom prepovedano

➤ DELFI

- preročišče
- vplivno, svetovalo pri ustanavljanju kolonij, vpliv na (razvoj) zakonodajo in pravo
- posvetovalno politični organ (reševali spore in odnose med polisi)

9. GRŠKO PERZIJSKE VOJNE

➤ UVOD

- 6. st. pr. n. št., današnji Iran, do obal Male Azije
- grške kolonije zapletli v spor
- v mestih sebi zvesti tirani, feničanski obrtniki in trgovci
- jonske kolonije uprle pod vodstvom Mileta
- kolonisti pričakovali pomoč iz Grčije, poslali skromno pomoč in Perzijci zatrli upor
- Darel I. napad na Grčijo z mornarico, Maratonsko polje, Atenci zmagali
- 10 let pozneje ponovni napad z več vojske (obramba Atencev in Sparte – Helenska zaveza) – osrednja Grčija premagana, Perzijci vdrli v Atiko, zavzeli in požgali Akropolo
- premagali perzijsko ladjevje, pri Platajah premagani, bili izgnani

➤ VZROKI IN POSLEDICE GRŠKE ZMAGE

- grki bolje poznali ozemlje, znali posebnosti vključiti v vojaško taktiko, bolje opremljeni, hopliti (daljše sulice), moralna prednost, višja motivacija, za svobodo, domovino in ureditev
- TIERA: grška bojna ladja, veslači drug zraven drugega v 3 vrstah, dolge 37 m, široke 5 m, 200 mož, na premcu z bronom okovan oven

10. ZLATA DOBA ATEN

➤ DELSKO – ATIŠKA POMORSKA ZVEZA

- po zmagi nad Perzijci postale najpomembnejša grška polis
- Temistokol, vojaška obramba Delsko – atiška zveza, jonska mesta v Mali Aziji, ob Egejskem morju, v Helespontu
- naloga: nadaljevanje boja proti Perziji
- sedež: otok Delos, sveti otok Joncev
- sedež skupaj z blagajno prenesli v Antene in jo izkoriščali za svoje potrebe
- mesta, ki so hotela izstopiti, so jim za kazen odvzemali ladje, rušili obzidja ter naravna bogastva, vsilili svoje naseljence – kleruhi, ki so nadzorovali domačine
- nadzorovale večina grških držav in imele prevlado na morju

➤ PERIKLES

- nove demokratične institucije: ljudski zbor (eklezija), svet 500-ih (bule) in ljudsko sodišče (helieja), volili državljani (demokratično izvoljeni)
- žreb (izognitev podkupovanju), javne službe – mandat 1 leto
- niso žrebali le vojaških poveljnikov (strateg - posameznik lahko izvoljen večkrat) in finančnih uradnikov
- arhonta izvolili samo enkrat
- najvplivnejši politik (Perikles): v politiko hotel pritegniti čim več atenskih državljanov, zato je članom sodišča in uradnikom za opravljanje javne službe

izplačeval dnevnice kot nadomestilo za izgubljenizasluzek, kasneje tudi udeležencem ljudskega zbora

- revne državljanke s plačilom za javno delo spodbujali, da se ukvarjajo z javnimi zadevami

➤ **POMANKLJIVOSTI ATENSKE DEMOKRACIJE**

- najbolj demokratična državna ureditev v času Perikla
- pomanjkljivosti: ženske v celoti odrinjene – položaj slabši kot v drugih polis, ne dedovanje, ne premoženje ali ukvarjati z večjimi kupčijami; iz odločanja izključeni sužnji (pomembno vlogo v gospodarstvu); brez državljanskih pravic tujci (vojaški obvezniki)
- politične pravice imeli le svobodni moški državljanje (10 – 20% prebivalstva)
- denar nepoobleščeno bželi iz blagajne Delsko – atiške zveze in demokracijo razvijali na račun izkoriščanja drugih

➤ **ATENE V PERIKLOVEM ČASU**

- želel uresničiti Temistoklovo idejo o Atenah kot neosvojljivi trdnjavi
- Dolgi zid – mesto povezano s pristaniščem Pirej, postala utrdba in sprejela vse prebivalce
- preuredili Akropolo (na vrhu Partenon – tempelj boginji Ateni; tempelj Erehtejon; Odeon – gledališče za glasbene prireditve ob vznožju)
- zlata doba Anten: Periklova doba, sužnji bolje živeli kot svobodni nižji uradniki in kvalificirani delavci

➤ **DEMOKRATIČNE USTANOVE**

- **AREOPAG (Aresov grič)**
  - posvetovalni organ ustanovljen v času kraljevine
  - evpatridi (svetovali kralju pri opravljanju države)
  - po odstavitvi kralja je bil dejansko vlada
  - aristokratski svet, postal kasneje sodišče za umore
- **BULE (svet, nasvet)**
  - pomemben organ demokratične uprave
  - priprava dnevnega reda in vodenje sej skupščine oz. ljudskega zbora
- **EKLEZIJA (zbor)**
  - ljudski zbor oz. skupščina na griču Pniks
  - vodil predsednik bule, dvigovanje rok
  - sprejemal zakone
  - kasneje se oblikoval sloj na pol poklicnih govornikov (služba strategov)
  - demagogi – politiki, ki so s spretno retoriko obvladovali ljudi v zboru
- **HELIEJA (skupščina)**
  - porotna sodišča prve stopnje
  - začetek v času Solona
  - različno število porotnikov, glede na pomembnost zadeve

11. PELOPONEŠKA VOJNA

➤ VOJNA

- dva tabora:
  1. Sparta (Peloponeška zveza): večina peloponeških mest, mesta v Bojotiji in srednji Grčiji, Makedonija, siciliska mesta s Sirakuzami
  2. Atene (Delsko-atiška zveza): vsi egejski otoki, vsa obala Male Azije
- spor začel preraščati v spor med Jonci in Dorci, le malo mest ostalo nevtralnih
- atenska osvajalna politika začela ogrožati Sparto in njene zaveznice, vojaško in politično
- mestu Megari prepovedale trgovati v pristaniščih Delsko – atiške zveze → pomenil gospodarski zlom → rešitve niso našli, zato Sparta Atenam napove vojno
- Peloponeška zveza premoč na kopnem, Atene pa na morju
- prebivalstvo preselili na Dolgi zid, ladjevje napadalo Sparto
- izbruh kuge in pomrlo je tretjina Atenskega prebivalstva, umrl tudi Perikli (Atene ostale brez spodobnega voditelja)
- 421 pr. n. št. sklenitev premirja (Nikijev mir), 50 – letno premirje, vendar nobena stran se ni držala
- v Atenah na oblast prišla vojna stranka politika Alkibiada (načrt popolne izolacije Sparte), odločili da bodo posredovali na Siciliji, kjer bi zavzeli Sirakuze in osamili Sparto
- uspelo obkoliti Sirakuze, vendar je Albiada moral odpravo zapustiti, ker so ga poklicali na zaslišanje v domovino
- med tem so prišli na pomoč Spartanci in razbili blokado, enote A obkolili in zajeli ladjevje → atenska odprava na Sicilijo je spodletela
- 405 pr. n. št. Atenci poraženi v pomorski bitki pri Ajgospotamih (Kozjih rekah) → atenci podpisali kapitulacijo (izgubili zunanje posesti, podrli Delsko-atiško zvezo, sprejeli aligarhično vlado – aristokratska strahovlada) → gospodarsko nezadovanje in splošna obubožanost

➤ ZATON GRŠKIH POLIS

- S v vojni zmagala, vendar ni imela moči za ureditev razmer v grškem svetu
- obljubo da bo dala avtonomijo bi izpolnila, namesto nje uvedla podobno hegemonijo kot prej Atene
- primankovanje sposobnih politikov, v grške razmere se začela vtikati Perzija
- Tebe pod vodstvom Epaminondasa (nova vojaška taktika poševne vrste in premagal Sparto)
- bitka pri Mantineji (vse grške države, Epaminondas padel, tebanske nadvlade konec

12. MAKEDONIJA

➤ UVOD

- med Olimpom (jug), Trakijo (sever), Epirom (zahod), Halkidiko (vzhod)
- dorsko narečje
- imeli veliko negrških navad, zato jih uimeli za barbare
- prestolnica Pela (prej Ajge), kralji
- kralj Filip II. (otročstvo kot talec v Tebah, kjer je spoznal Epaminondasa, po njegovem vzoru reorganiziral makedonsko vojsko, zavzel bogate rudnike zlata, spopadi v srednji Grčiji – Tesalija
- ATENE: makedonska in protimakedonska stranka (govornik Demosten, 4 govori (filipike) – proti makedonskemu kralju in njegovim poskusom podrejanja grškega sveta, opozarjal, da makedonci ogrožajo atensko svobodo in politično ureditev; Helenska zveza – varovala Grke pod makedonskim napadom)
- odločilna bitka med združenimi Grki in Makedonci leta 338 pr. n. št. pri Hajroneji, zmagala M
- po bitki postale polis gospodarsko, socialno in vojaško prešibke za upor M
- Panhelenska zveza grških držav (razen Sparte), razglasili splošni mir in avtonomijo vseh mest
- naslednje leto je Filip II. postal poveljnik v bližajoči se vojni s Perzijo in začeli priprave nanjo, kmalu zatem so ga ubili zarotniki in priprave so prekinili

➤ MAKEDONSKA FALANGA

- uvedba je omogočila vzpon v vodilno silo grškega sveta
- vojska je postala najmočnejša vojaška formacija
- osnova: pehota in konjenica
- 7 metrov dolga sulica – sarisa, meč in majhen bronasti ščit, oblegovalne naprave

13. ALEKSANDER VELIKI

➤ UVOD

- sin kralja Filipa II. in epirske princese Olimpije
- pri 13 letih ga začel poučevati filozof Aristotel in ga navdušil nad grško kulturo (vedno nosil Iliado)
- izjemne vojaške sposobnosti in osebni pogum
- po njem zgledovali številni politiki (Julij Cezar, Trajan ...)
- veliko legend

➤ DRŽAVA ALEKSANDRA VELIKEGA

- nadaljeval priprave za vojaški obračun s Perzijo
- porušil Tebe
- v bitki pri Isu perzijski kralj zapustil bojišče in izgubil itko
- zmagal v bitki pri Graniku, zavzel obalni pas Male Azije, nato še notranjost
- zasedel Fenicijo, Palestino, Egipt, Tir
- v Egiptu ustanovil Aleksandrijo, postala središče grške kulture v Sredozemlju
- zavzel Babilonijo in vse prestolnice perzijske države
- ko so ubili Dareja III., je Aleksander postal zakoniti vladar Perzije
- pri reki Hidasp zmagal v zadnji veliki bitki proti indijskemu kralju Poru (sloni)
- imel se je za boga in začel vladati absolutično
- priredil je poroko, na kateri se je 10 000 grkov poročilo s perzijskimi dekleti
- leta 323 je zbolel v Babilonu za mrzlico in umrl

➤ POMEN ALEKSANDROVE DRŽAVE

- največji imperij na svetu
- od Jadrana do Indijskega
- razmah svetovnega prometa in trgovine
- nova grška kolonizacija
- grščina postala svetovni jezik
- poznavanje rastlinskega in živalskega sveta, geografije
- aleksandrovo vedenje kot absolutnega vladarja in boga spodbudilo podobno vedenje helenističnih vladarjev
- nastal kult božjega vladarja

14. DIADOHI

➤ UVOD

- pred smrtjo A ni določil naslednika
- državo razdelili njegovi vojaški poveljniki – diadohi (nasledniki)
- 3 kraljestva (vojskovodje Ptolomaj, Selevk, Antigon) nato še ena kraljevina Atalidov (vladala v Mali Aziji)

➤ PTOLOMAJSKA DRŽAVA

- upravljanje Egipta, general Ptolomaj I., osnoval svojo dinastijo
- popoln nadzor nad gospodarstvom in zemljo
- monopol nad rudniki, solinami, pridelavo papirusa ...
- zahtevali delež zase, od njih morali ljudje kupiti dovoljenje za delo/kupčijo
- obdavčili so zemljo
- z izkoriščanjem Egipta obogateli in povzdignili svojo prestolnico Aleksandrijo do velikega bogastva in sijaja
- v Egipt preselilo veliko Grkov in ustvarilo skupno grško-egipčansko kulturo
- na oblasti do takrat, ko je Oktavijan odstavil zadnjo ptolomajsko kraljico Kleopatro in Egipt spremenil v rimsko provinco

➤ SELEVKIDSKA DRŽAVA

- general in vojskovodja Selevk I., namestnik v Babiloniji
- dobil nadzor nad azijskim delom Aleksandrove države, ki je segal od Inda do Sredozemlja in od Kavkaza do Indijskega oceana
- različna ljudtva, zato država nikoli ni dosegla notranje trdnosti
- pomembne trgovske poti
- gradbeništvo
- zaradi vzpona močne države Partov začela hitro propadati, nato jo je Pompej vključil v rimsko provinco Sirijo

➤ MAKEDONIJA

- gospodarsko in politično ni pomenila veliko, vendar naslov makedonskega kralja je A. naslednikom prinašal ugled in zagotavljal avtoriteto
- po bojih je oblast dobila dinastija Antigonidov
- nadzorovali mesta na grški celini, v vojni med Kartažani in Rimljani so podprli Kartagino, zato so jih R. napadli, v 3 makedonskih vojnah premagani

➤ PERGAMON

- v Pergamonu oblast prevzela grška dinastija Atalidov
- veliko naravnih bogastev (rudniki srebra)
- dobro organizirano poljedelstvo in živinoreja
- umetnost, književnost
- zadnji pergamonski vladar Atal III. umrl brez naslednikov, državo je zapustil Rimljanom, ozemlje spremenili v provinco Male Azije

➤ PRIHOD RIMLJANOV